

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
DIVADELNÍ FAKULTA

Katedra výchovné dramatiky

Dramatická výchova

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Práce s hudebním motivem v dramatické výchově

Mgr. Ivana Martykánová

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Ivana Sobková

Oponent práce: Mgr. Tomáš Kolafa

Datum obhajoby: září 2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha 2018

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE
THEATRE FACULTY

Dramatic arts

BACHELOR THESIS

The music motives in dramatic education

Mgr. Ivana Martykánová

Supervisor: Mgr. et MgA. Ivana Sobková

Oponent: Mgr. Tomáš Kolafa

Date of Apology: September 2018

Academic Degree: BcA.

Praha 2018

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Práce s hudebním motivem v dramatické výchově

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Praze, dne

.....

Mgr. Ivana Martykánová

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi, je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Jako autorka souhlasím s využitím této práce pro prezenční studium v knihovně AMU.

V Praze, dne

.....

Mgr. Ivana Martykánová

Abstrakt:

Bakalářská práce je zaměřená na využití hudebních motivů v dramatické výchově. Text práce čtenáři nabízí zajímavé propojení hudebních a dramatických metod a technik v rámci projektu, který byl realizovaný při výuce literárně-dramatického oboru na základní umělecké škole ve třídě žáků mladšího školního věku. Během osmi na sebe navazujících lekcí žáci pracovali se symfonickou básní *Pěť a vlk* od ruského skladatele Sergeje Prokofjeva.

Cílem projektu byl rozvoj nejen dramatických, ale také hudebních dovedností dětí, zejména v oblasti hudební improvizace a aktivního poslechu.

Hudební a literární materiál symfonické básně se ukázal jako dostatečně nosný pro celý realizovaný projekt.

Klíčová slova:

Hudební motiv, dramatická výchova, hudební výchova, hudební improvizace, aktivní poslech, základní umělecká škola

Abstrakt:

The bachelor thesis is focused on using musical motifs in drama in education. The text of the thesis is trying to offer readers an interesting connection of musical and dramatic methods and techniques within the project, which was realized during the teaching the Literary drama department at the Public Elementary Art School in the classroom of children of primary school age. During eight consecutive lessons, children worked with the symphonic poem *Peter and the wolf* by Russian composer Sergey Prokofiev.

The aim of the project was to develop not only dramatic but also musical skills, especially in the field of musical improvisation and active listening.

The musical and literary material of the symphonic poem proved to be sufficient for the whole project.

Key words

musical motif, drama education, music education, musical improvisation, active listening, public elementary art school

Poděkování:

Děkuji své vedoucí práce Mgr et MgA Ivaně Sobkové za rady a připomínky k této bakalářské práci.

Obsah:

ÚVOD

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Hudební výchova a její uplatnění v dramatické výchově	11
1.1 Hudební výchova – definice, směřování oboru	11
1.2 Dramatická výchova – definice, směřování oboru	12
1.3 Vzájemné propojení hudební a dramatické výchovy	12
2. Sergej S. Prokofjev – Pět'a a vlk	14
2.1 Sergej S. Prokofjev – život a dílo	14
2.2 Symfonická báseň Pět'a a vlk	16
3. Hudební motiv – definování a vymezení pojmu	17

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Představení projektu	18
2. Realizace projektu	19
2.1 Základní specifikace cílené skupiny, výukové jednotky a prostoru	19
2.2 Charakteristika jednotlivých žáků	20
3. Lekce	
3.1 Lekce č. 1	22
3.2 Lekce č. 2.....	24
3.3 Lekce č. 3.....	27
3.4 Lekce č. 4.....	29
3.5 Lekce č. 5.....	35
3.6 Lekce č. 6.....	38
3.7 Lekce č. 7.....	41
3.8 Lekce č. 8.....	44
4. Celkové shrnutí a hodnocení projektu	46

ZÁVĚR

POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE

PŘÍLOHY

ÚVOD

V předkládané bakalářské práci se zaměřuji na užití hudebních motivů v dramatické výchově. Vzájemné propojování hudební a dramatické výchovy vnímám nejen jako zajímavou možnost obohacení jednotlivých oborů, ale také jako příležitost pro využití potenciálu učitele - hudebníka, potažmo jeho žáků. Profilace pedagoga je, dle mého názoru, vhodný způsob, jak nadále posouvat obsah vyučovaného oboru. Pro svůj záměr jsem vybrala symfonickou báseň Sergeje Prokofjeva – *Péta a vlk*, která se stala inspirací a také materiálem pro osm na sebe navazujících lekcí. Ty jsou koncipovány pro děti mladšího školního věku v rámci výuky literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole.

Text práce je rozdělen do dvou základních částí. V první – teoretické – ve stručnosti vymezuji základní pojmy. V krátkosti definuji hudební a dramatickou výchovu jako takovou. Cílem tohoto vymezení pak není ucelená definice, která by pojala oba obory v celé své šíři, ale je zde nabídnut spíše stručný vhled do dvou oblastí, které vzájemně propojují. Důležitým termínem pro celé uchopení textu je pojem hudební motiv. I pro ten se snažím nalézt vhodné uchopení a vysvětlení, v jakém kontextu je pro potřeby práce pojímán a využíván. V druhé – praktické – části práce již představuji konkrétní projekt a jeho realizaci. Tedy blíže specifikuji výukovou jednotku a cílenou skupinu. Součástí praktické části je také podrobný popis všech osmi lekcí, jejich plán a skutečný průběh.

Cílem bakalářské práce je nabídnout jako materiál pro práci v dramatickém oboru hudební dílo a tím podpořit myšlenku vhodnosti a úzké provázanosti hudební a dramatické výchovy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Hudební výchova a její uplatnění v dramatické výchově

1.1 Hudební výchova – definice, směřování oboru

Ivan Poledňák¹ ve svém Slovníku hudební psychologie uvádí, že hudební výchova je v dnešní době užívaný termín nejen pro název předmětu, který se běžně vyučuje na základní nebo střední škole, ale lze ji definovat také jako sociálně probíhající činnost, která usiluje o hudební rozvoj jedince a zajišťuje předávání hudby z pokolení na pokolení.

Například v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je hudební výchova vnímána jako obor, který vede žáka prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností k porozumění hudebnímu umění a hudbě, jejímu aktivnímu vnímání a využívání jako svébytného prostředku.²

„Za obsah hudební výchovy považujeme výběr hudebního materiálu a komplex výchovných a vzdělávacích aspektů, které se podílejí na všestranném rozvoji jedince.“³

Hudební výchova má dvě základní směřování: První směr lze označit jako „výchova k hudbě“. Jejím základním cílem je snaha porozumět hudební řeči a hudebně stavebním prostředkům, orientovat se v hudební literatuře a v neposlední řadě to vše uplatňovat při vlastní hudební produkci. „Výchova hudbou“, druhé směřování hudební výchovy, vede k osobním a společenským cílům mimo hudbu jako takovou. Je zprostředkována hudebním prožitkem. Prostřednictvím estetického zážitku může člověk v hudbě nalézt umělecky ztvárněný život, okolní svět a všestranně tak utvářet svoji osobnost.

¹ POLEDŇÁK, Ivan. *ABC hudební psychologie: stručný slovník*. Praha: Supraphon, 1984.

² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2013. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.

³ SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy na 2. stupni základní školy: učebnice pro posluchače pedagog. fakult. 2.*, část. upr. vyd. Praha: SPN, 1984. Učebnice pro vysoké školy, s. 320.

Hlavní metody práce používané při výuce hudební výchovy vycházejí z činností hudebně teoretických, rytmických, tvořivě-improvizačních, instrumentálních, intonačně sluchových, poslechových, pěveckých, pohybových.

1.2 Dramatická výchova – definice, směřování oboru

Dramatická výchova patří společně s hudební výchovou k oborům estetické výchovy (dále pak výchova literární, výtvarná a taneční). V dramatické výchově se pak pracuje s prostředky a postupy divadelního umění. Eva Machková⁴ definuje v Úvodu do studia dramatické výchovy pro tento obor zásadní “učení zkušeností“. To vymezuje jako jednání, osobní a nezprostředkované poznávání sociálních vztahů a dějů přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. „*Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených*“. ⁵

Dramatická výchova má dvě základní směřování. Jako první lze spatřovat dramatickou výchovu jako takovou, samostatný předmět, nebo dramatické metody uplatňované při výuce jiných předmětů. V druhém pohledu se pak jedná přímo o divadelní práci s dětmi a mládeží jejíž, směřování je vymezeno výše uvedenou definicí.

Hlavní metody práce používané při výuce dramatické výchovy: hra v roli, improvizace, pantomimicko-pohybové metody, živé obrazy.

1.3 Vzájemné propojení hudební a dramatické výchovy

„To, co se hraje, je hudba. Zdá se, jako by účelem hraní bylo právě rozeznávání hudby a jako by nástroj tomuto účelu sloužil. To je samozřejmě správné. Není to ale správné z hlediska pojmu hry, protože se tak hra ztotožňuje s účelem,

⁴ MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

⁵ MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4. s. 32

*který stojí mimo ni. Řekl jsem přece, že účelem hraní jako hry je toto hraní samo, a řekli jsme také, že to, co vymezuje hrací náčiní jako hru, je samotné herní fungování tohoto náčiní, takže se při hře na nástroj dvě autonomní hry propojují do hry jediné. Hraní je krásné.*⁶

*„Literárně-dramatický obor v základním uměleckém vzdělávání umožňuje prostřednictvím tvořivých činností (pohybových a mluvních hereckých, slovesných, dramaturgických, hudebních, výtvarných, prací s loutkářskými prostředky atp.) rozvíjet umělecké vlohy žáka směrem k divadelnímu a slovesnému projevu.“*⁷

Hudba i divadlo patří k múzickým uměním a jejich provázanost je velmi těsná. Hudba je naprosto přirozenou součástí dramatické výchovy a základní principy dramatické výchovy platí také pro hudbu, potažmo hudební výchovu. Každé vzdělávání v umělecké oblasti se profiluje nejen tím, co a jak řeší, tedy předmětem a zvolenými metodami, ale také tím jak chápe a reálně plní své úkoly a jaké si vytyčuje cíle. Pokud budeme vnímat cíl jako žádoucí stav, kterého chce jedinec či skupina procházející určitým procesem dosáhnout, a zaměříme svoji pozornost na konkrétní projekt, který je předkládán v této bakalářské práci, je nutné základní cíle stanovit Rámcově vzdělávacím programem pro základní umělecké vzdělávání, tedy: *„utvářet a rozvíjet klíčové kompetence žáků, kultivovat tím jejich osobnost po stránce umělecké a motivovat je k celoživotnímu učení; poskytnout žákům základy vzdělání ve zvoleném uměleckém oboru s ohledem na jejich potřeby a možnosti; připravit žáky po odborné stránce pro vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a na konzervatořích, případně pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením; motivovat žáky k učení a spolupráci vytvořením příznivého sociálního, emocionálního a pracovního klimatu.“*⁸ Dílčí cíle jsou stanoveny na začátku každé z osmi lekcí projektu a jsou v souladu se ŠVP ZUŠ Zábřeh, kde byl projekt realizován.

⁶ EGGBRECHT, Hans Heinrich. *Hudba a krásno*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Eseje (NLN). ISBN 80-7106-479-3. s. 9

⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké školy*. [online]. Praha: MŠMT, 2010. s. 47 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: file:///C:/Users/ZUS_5/Downloads/PRM_RVPZUV_NAWEB.pdf>.

⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké školy*. [online]. Praha: MŠMT, 2010. s. 13 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: file:///C:/Users/ZUS_5/Downloads/PRM_RVPZUV_NAWEB.pdf>.

Metoda je způsob vedení výuky učitelem v daném procesu učení. Napomáhá plnit vytyčené dlouhodobé i krátkodobé cíle. Typy metod a jejich třídění jsou v neustálém vývoji. Jsou závislé na zkušenostech pedagoga, na charakteru školy, potřebách jednotlivých žáků, pomůckách apod. Metody, které jsou zvoleny pro dosažení cílů v tomto projektu, jsou průřezem metod všeobecně pedagogických (např. metody slovní, praktické, názorně demonstrační), hudebních (např. aktivní poslech, instrumentální činnost, hra na tělo) a dramatických (např. hra v roli, pantomima, živé obrazy). Důležitým principem při využití jednotlivých metod uvedených oblastí je jejich vzájemné kombinování a propojování.

Pokud bychom chtěli nalézt společné metody, které by vycházely jak z hudební, tak také z dramatické výchovy, jednalo by se především o metody tvořivě-improvizační, pohybové, verbálně-zvukové, graficko-písemné, materiálově-věcné.

2. Sergej S. Prokofjev – Pět'a a vlk

2.1 Sergej S. Prokofjev – život a dílo

*1891 Soncovka (Ukrajina)

†1953 Moskva

Prokofjevova skladatelská a pianistická činnost začala ještě před první světovou válkou. Po studiích na Petrohradské konzervatoři odcestoval do zahraničí. Nejprve na krátkou dobu do Londýna, kde se setkal s baletním impresáriem Sergejem Ďagilevem, což odstartovalo pozdější úspěšnou baletní spolupráci. Následně několik let působil v USA. V Chicagu zkomponoval jednu ze svých nejslavnějších oper *Láska ke třem pomerančům*. Po krátkém působení v Německu se roku 1922 přesunul do Paříže. Zde už naplno spolupracoval s Ruským baletem a z jejich vzájemné spolupráce vznikla řada baletních děl. Například futurismem ovlivněný *Ocelový skok*, či *Marnotratný syn*, jehož premiéra v roce 1929 byla vlastně poslední velkou premiérou tohoto jedinečného spojení, neboť krátce poté Ďagilejev umírá. Prokofjev se v lednu 1927 vrátil do Sovětského svazu.

Na velmi zajímavou paralelu skladatelovi osobnosti poukazuje brněnský muzikolog Jan Špaček. Na svých přednáškách pro Masarykovu univerzitu a mimo

jiné také v textu pro Český rozhlas⁹ uvádí Prokofjeva do kontextu dalších dvou význačných ruských skladatelů 20. století – v rodné zemi zakořeněného a komunismem těžce zkoušeného Dmitrije D. Šostakoviče a naopak svobodného světoobčana Igora Stravinského. Oba tyto životní protipóly si Prokofjev prožil. Po svém návratu do Sovětského svazu zkomponoval na objednávku Mariinského divadla balet *Romeo a Julie*. V té době se však jeho země začala potýkat s politickými represemi a perzekucemi a balet nebyl uveden. Premiéra se tedy nakonec uskutečnila v Brně 30. prosince 1938 v Mahenově divadle (tehdy v divadle Na Hradbách), bez účasti jejího autora, kterému už nebylo povoleno vycestovat. Následně byl zcela izolován od styků se zahraničím, částečně také od své ženy a dvou synů. V nelehkém životním období Prokofjev vytvořil řadu oslavných kantát (např. *Zdravice Stalinovi*), ovšem důležité je, že v této době se také uchýlil k tvorbě pro děti. V roce 1936 dal vzniknout kantátě *Pěť a vlk*. Důležitým milníkem je také jeho odjezd do Alma-Aty (Kazachstán), kde navázal svoji spolupráci s Ejzenštejnem a vytvořil tak monumentální hudbu pro jeho film *Ivan Hrozný*.

Během války paradoxně polevil politický požadavek na umělecká díla v duchu socialistického realismu, a tak se autor po mimořádně úspěšné leningradské premiéře (1940) *Romea a Julie* pustil do kompozice dalšího apolitického baletu – *Popelky*.

Poválečné období je pro Prokofjeva jedno z nejtěžších. Ždanovoská kulturní politika ho donutila (stejně tak jako např. Šostakoviče, Chačaturjana a další) veřejně odmítnout řadu svých děl a byl vydán soupis několika zakázaných skladeb, to ovšem zapříčinilo, že se jeho hudba nehrála prakticky nikde. Jeho žena byla zatčena a uvězněna, stejný osud mohl kdykoliv potkat autora, či jeho dva syny.

K psychickému vyčerpání se přidává ochabující zdraví. Do své smrti pracuje na poslední baletní pohádce *Kamenný kvítek*. Prokofjev zemřel 5. března 1953 ve věku 61 let. Ironií osudu v ten samý den jako J. V. Stalin.

⁹ *Sergej Sergejevič Prokofjev*. [online], Praha, ČR, 2013. [cit. 2018-06-30]
http://www.rozhlas.cz/klasika/skladatele/_zprava/sergej-sergejevic-prokofjev--1294657

2. 2 Symfonická báseň Pěť'a a vlk

Symfonickou skladbu *Pěť'a a vlk*, Op. 67, napsal Sergej Prokofjev v roce 1936. Tehdy se na něj obrátila Natalia Satsova, ředitelka Centrálního dětského divadla v Moskvě, s nabídkou, aby napsal hudební symfonii pro děti. Jejím záměrem bylo vytvořit svébytné hudební dílo, během kterého by byly dětem představeny jednotlivé nástroje symfonického orchestru. První verzi libreta vytvořila Nina Sakonskaia, oblíbená autorka knih pro děti. S jeho zněním však nebyl Prokofjev spokojen, a proto si libreto k dílu nakonec napsal sám.

*

Příběh vypráví o Pěť'ovi - malém chlapci, který žije se svým dědečkem. Jednoho dne otevře branku a vyběhne na louku za domem. Kočka a kachna ho následují. To vše pozoruje i malý ptáček. Dědeček volá na Pěť'u, aby se vrátil domů. Varuje ho, že by z lesa mohl přijít vlk. Pěť'a jen mávne rukou, že on se vlka nebojí. Dědeček ale odvede chlapce domů a branku zamkne. Zanedlouho z lesa vyjde vlk. Kočka rychle vyšplhá na strom. Kachna také utíká, ale vlk je rychlejší a spolkně ji. Pěť'a všechno vidí za zamčenou brankou, utíká domů, vezme tlustý provaz a přeleze přes branku. Pak hodí konec provazu ptáčkoví a pošeptá mu, aby s ním kroužil kolem vlkovy tlamy. Pak udělá chlapec na laně smyčku a vlka pověsí na větev stromu. V tom z lesa vyběhnou lovci, ale Pěť'a na ně volá, že už vlka chytil a že ho společně odvedou do zoologické zahrady.

*

Během jediného dubnového týdne vytvořil Prokofjev klavírní verzi, kterou následně instrumentoval, a hotové dílo bylo uvedeno 2. května 1936 s Moskevskou filharmonií právě v Ústředním dětském divadle.

Hudba celého díla je velmi snadno uchopitelná a chytlavá. Ačkoliv podtitul skladby je „Symfonická pohádka pro děti“, termín „symfonická“ se týká především způsobu instrumentace a ne tedy strukturálního a formálního uspořádání díla. Hudební struktura vychází především z příběhu a jednotlivých motivů a jednání postav. Jednotlivé hudební motivy skladatel postupně rozvíjí, a tak dochází k obměnám. Výrazné je například vzájemné křížení motivu dědečka a kočky v závěrečném pochodu. Každá z postav příběhu je vykreslena konkrétním hudebním

nástrojem nebo nástrojovou skupinou: Pět'á - smyčcové kvarteto, dědeček - fagot, pěnka - flétna, kachna - hobo, kočka - klarinet, vlk - lesní roh, lovci - dřevěné dechové nástroje, trumpeta, tympány.

Sergeji Prokofjevovi se v díle Pět'á a vlk podařilo vytvořit silné melodie zároveň s krásným, dobrodružným příběhem. Vlastně by se dalo tvrdit, že dokázal velmi vhodně propojit hudební a dramatickou stránku umění. A to je vlastně jeden ze základních „motivů“ této práce a samotné odůvodnění výběru tohoto materiálu ke zpracování v předkládaném projektu.

3. Hudební motiv – definování a vymezení pojmu

Hudební motiv charakterizuje Luděk Zenkl¹⁰ jako krátký, výrazný a poměrně ucelený hudební úryvek, jehož hlavní složkou je melodická linka a rytmus. Nejčastěji motiv tvoří jeden až dva takty. V hudbě pak také často nacházíme hudební téma, to lze vnímat jako rozsáhlejší a významnější hudební myšlenku, tedy několikataktovou výraznou melodii. „*Motivů bývá ve skladbě mnoho, témat jen několik; některá díla vyrůstají jen z jednoho tématu.*“¹¹

Z tohoto hlediska je označení hudebních partů, které přisoudil autor vybraným postavám, problematické. V předkládané práci označuji jednotlivé „hudební úseky“ za motivy. Pro potřeby své práce užívám pojmu „hudební motiv“ také jako označení pro popis aktivit, ve kterých pracuji s postavami, situacemi či částmi příběhu a prostředím, které jsou obsahem hudebního díla.

¹⁰ ZENKL, Luděk. *ABC hudebních forem*. 4. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha vyd. 1.). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2006. ISBN 80-86385-33-7.

¹¹ ZENKL, Luděk. *ABC hudebních forem*. 4. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha vyd. 1.). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2006. ISBN 80-86385-33-7, s 28.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Představení projektu

Po vystudování hudební vědy jsem začala na základní umělecké škole učit současně dva obory. Hudební (předměty Nauka o hudbě a Zpěv) a literárně-dramatický obor (předmět Dramatika a slovesnost). Už od počátku svého pedagogického působení jsem se snažila využívat získané dovednosti a znalosti napříč svojí výukou. Velkou inspirací mi byly především kurzy a semináře Orffovy společnosti. Postupem času se moje pedagogická osobnost profilovala a v současné době již vyučuji pouze dramatickou výchovu. Avšak nadále ve svých hodinách velmi často a ráda využívám prvky a metody spojené s výchovou hudební. Jsem totiž přesvědčená, že muzikálnost jako taková je vlastní ve větší či menší míře každému dítěti. Je však důležité ji postupně rozvíjet a vnímat jako přirozenou součást života a uměleckého vzdělávání.

Během příprav projektu jsem už od počátku věděla, že bude zaměřen na propojení hudební a dramatické výchovy. Hledala jsem vhodný hudební materiál, který by dokázal poskytnout dostatek inspirace pro dlouhodobější ucelenou práci skupiny. Původní záměr bylo využití lidové písně. Od začátku školního roku jsem s dětmi ve výuce častěji zařazovala různé hudební aktivity (např. zpěv, zpěv s pohybem, rytmizaci, hru na tělo apod.) a zjistila jsem, že celá skupina tuto práci dobře a s radostí přijímá. Zásadní však pro mě bylo zjištění, že děti v mladším školním věku (i když myslím, že se tato problematika netýká pouze jich) nejsou schopny soustředěného hudebního poslechu. Děti, které nenavštěvují hudební obor školy, se také prakticky nesetkaly s nějakým alespoň částečně hlubším poslechem hudby umělé. Proto jsem opustila myšlenku lidové písně a pokusila se nalézt dílo klasického hudebního repertoáru, které by splňovalo výše uvedené předpoklady. Rozhodla jsem se pro využití Prokofjevovy symfonické básně *Péťa v vlk*.

Jako cíl projektu jsem si stanovila rozvoj nejen dramatických, ale také hudebních dovedností především v oblasti hudební improvizace a aktivního poslechu.

2. Realizace projektu

2.1 Základní specifikace cílené skupiny, výukové jednotky a prostoru

Celý projekt byl od začátku plánovaný pro konkrétní třídu literárně-dramatického oboru základní umělecké školy. Jeho realizace proběhla na ZUŠ Zábřeh ve třídě nejmladších žáků tohoto oddělení. Třídu v současné době navštěvuje 8 žáků a skupina je heterogenně smíšená. Obor Dramatika a slovesnost studuje 6 dívek a 2 chlapci ve věku od 5 do 9 let (přípravné studium I. stupně, 1. až 3. ročník I. stupně). Časová dotace pro tuto skupinu je definována školním vzdělávacím programem na 2 vyučovací hodiny týdně. V praxi se výuka uskutečňuje vždy v úterý v čase od 13 do 14:30 hodin. Ve školním roce 2015/2016 se ZUŠ Zábřeh přesunula z nevyhovujících prostor dvou budov do nově zrekonstruované budovy. Vyučování tak probíhá ve třídě, která je učena pouze pro výuku literárně-dramatického oboru, a je tedy velmi dobře a vhodně pro tyto potřeby přizpůsobena a vybavena.

Složení třídy je u této skupiny značně proměnlivé. V letošním školním roce ke čtyřem žákům pokračujícím ve studiu z předchozích let přibyly v září dvě nové dívky, v pololetí pak přistoupila jedna dívka a jeden chlapec. I přes věkový rozdíl jednotlivých žáků je kolektiv třídy poměrně vyvážený. U některých žáků je potřeba hledat další motivující prvky pro společnou práci, ale výsledky jednotlivců i celého kolektivu bývají dobré. Žáci svoji práci prezentují před publikem (především z řad rodičů, příbuzných a kamarádů) dvakrát ročně - v pololetí a na konci školního roku.

Dívky se často selektují od zbývajících chlapců. Při dělení žáků do skupin si rády určují, s kým chtějí a s kým naopak nechtějí spolupracovat. V rámci pestrosti spolupráce je tedy nutné občas přistupovat k dělení na základě náhody (např. losování), či herních aktivit, jejichž cílem je rozdělení žáků do potřebných skupin či dvojic.

2. 2 Charakteristika jednotlivých žáků

Adriana

Ve skupině patří k nejstarším a „nejzkušenějším“ žákům. Obor studuje třetím rokem. Adriana je extrovertní, veselá a všestranně nadaná dívka. Na ZUŠ studuje také hru na klavír a výtvarný obor. Při kreativní práci má řadu nápadů, které třída ráda přijímá.

Jakub

Obor studuje třetím rokem. Za tu dobu prošel velkou změnou. Dříve veselý a extrovertní chlapec se v loňském roce, po rozvodu svých rodičů, velmi změnil. Jakub se uzavřel, přestal komunikovat. V mnoha hodinách si sedne stranou kolektivu a nechce dál pokračovat v práci. Během prvního pololetí, kdy skupina pracovala na divadelním představení motivovaném básní Jana Skácela Uspávanka s plavčíkem a velrybou, se v závěrečné fázi příprav rozhodl, že se skupinou nebude veřejně vystupovat a tím jí značně zkomplikoval celé vystoupení. Zvažoval ukončení studia. Ve studiu oboru je však velmi podporován svým otcem, který si je vědom, že i přes současné problémy Jakuba studium velmi baví. Po společném rozhovoru s otcem a učitelkou, se Jakub rozhodl ve studiu pokračovat. Velmi ho potěšil příchod druhého chlapce, Matyáše. Jakub do skupiny přináší nové nápady a řadu technických řešení a celý kolektiv třídy jej za to ocenil.

Karolína

Velmi tichá a introvertní dívka. Během společných diskusí a případných neshod skupiny se nejčastěji do jejich dění nezapojuje, zůstává tichým pozorovatelem. Svoje názory sdílí až na vyzvání. Dobře se jí pracuje v menších skupinách, případně ve dvojicích. Je pohybově nadaná. Studuje obor třetím rokem.

Laura

Laura studuje obor od minulého školního roku. V kolektivu je dobře přijímána i přes horší pohybové a koordinační schopnosti, které lze přisuzovat vyšší tělesné hmotnosti. Naproti tomu vyniká v komunikačních dovednostech.

Leontýna

Bystrá a inteligentní dívka, která se pro studium oboru rozhodla v tomto školním roce. Ráda vystupuje na veřejnosti, byla to právě ona, která na poslední chvíli dokázala zachránit představení, jež odmítl Jakub hrát. Je pohotová, dobře reaguje na vzniklé situace. Nebojí se improvizovat a je velkým přínosem pro celý kolektiv třídy.

Edita

Nejmladší dívka předškolního věku. Je tak pochopitelné, že v mnoha případech její činnost při dramatických aktivitách zvolna přechází do dětského světa her a fantazie. V řadě diskusí a reflexí nedokáže reagovat na dané otázky a situace. Přesto je kolektivem dobře přijata, nebojí se prosadit svůj názor nebo uplatnit svůj nápad. Bývá kreativní při práci s prostorem a rekvizitou.

Matyáš

Do skupiny přistoupil až v pololetí, i přesto mezi žáky velmi dobře zapadl. Matyáš je veselý a sportovně nadaný chlapec. Baví ho objevovat nové věci, experimentovat, improvizovat. Jeho názory jsou ve skupině dobře přijímány.

Johana

Ke skupině přistoupila až v pololetí. Johana je tichá dívka, která se prozatím v novém kolektivu příliš neprosazuje. Klade na sebe velké nároky, má strach ze své případné chyby, a proto se raději drží stranou. Přesto jde poznat, že je to nadaná dívka, která se zajímá o literaturu a dění kolem sebe.

3.1 LEKCE č. 1

Název lekce **OBLÍBENÉ MÍSTO**

Počet dětí na lekci: 8

CÍL LEKCE:

- žák rozlišuje herní a reálnou situaci
- přijímá pravidla hry
- v tvorbě projevuje svoje zkušenosti, uplatňuje při tom v plošném i prostorovém uspořádání linie, tvary, barvy a objekty
- spolupracuje se členy skupiny, prezentuje výsledky skupinové práce před ostatními

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly
- skupinová práce a její reflexe
- aktivní poslech
- reflexe

POMŮCKY:

- tvrdý papír A4, pastelky, hudební nahrávka, obálky s barevnými písmeny

SCÉNÁŘ LEKCE:

- **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne.
- **Honička se záchranou:** učitelka určí babu, ostatní se mohou před chycením ubránit tím, že zavolají jméno nějakého stromu (v další hře např. květiny, lesní zvěře, ptáků apod.) a sednou si na zem. Do hry se mohou opět vrátit tím, že se jich dotkne jejich spoluhráč.
- **Chůze přírodou:** motivovaná chůze prostorem třídy. Učitelka zadává konkrétní typy prostředí, kterým se děti bosky pohybují (chůze mechem, vysokou trávou,

blátem, po kamení, studeným potokem, dravou řekou apod.). Učitelka zadává jednotlivá prostředí s důrazem na téma přírody a také se střídáním dynamiky pohybu.

- **Relaxace, naše oblíbené místo:** děti uvolněně leží v prostoru třídy, pokud chtějí, mají zavřené oči. Učitelka mluví klidným hlasem, dává dětem dostatek prostoru pro vizualizace svých představ.

Učitelka: Zkuste si každý vzpomenout na nějaké oblíbené místo v přírodě. Představte si, že na tom místě teď stojíte. Rozhlédněte se. Co je kolem vás? Jaké barvy? Zkuste poznat rostliny, které tam vidíte, stromy. Jak to tam voní? Zkuste se zaposlouchat, třeba uslyšíte nějakého ptáčka, nebo uvidíte nějaké zvíře. ...

- **Reflexe:** společná reflexe předchozí aktivity.

- **Skupinová práce - indicie:** děti jsou rozděleny do tří skupin. Každá skupinka dostane obálku, ve které jsou kartičky s barevnými písmeny. Děti mají za úkol z jednotlivých písmen stejné barvy poskládat slova, která se nějakým způsobem vztahují k přírodě nebo nějaké krajině. Získají tak indicie: PLOT, DOMEK, RYBNÍK, POLE, STROM, CESTA, LES.

- **Skupinová výtvarná práce – velkoplošná mapa, poslech:** na základě získaných indicií mají děti ve vzniklých skupinkách vytvořit velkoplošnou mapu (obraz) místa. Na mapě by neměl chybět žádný bod, který jim určuje indicie. Během výtvarné práce učitelka dětem prvně pustí nahrávku instrumentální podoby skladby *Péťa a vlk*. Výběr hudby nijak nekomentuje.

- **Reflexe:** společná reflexe vzniklých výtvorů.

POZNÁMKY K LEKCI:

Každou společnou výuku začínáme úvodním kruhem. Je to velmi příjemná aktivita, během které se děti učí srozumitelně formulovat a předávat svoje dojmy a zážitky. Důležité je si vzájemně naslouchat, nikomu neskákat do řeči. Kruh je také základní místo a pozice, ve které probíhají společné diskuse a reflexe, zadávání instrukcí, řešení problémů apod.

Na úvodní lekci přišlo všech 8 žáků. Leontýna do výuky přišla o 20 minut později, a tak se nezúčastnila úvodní rozcvičovací hry, to se hned projevilo při společné relaxaci, kdy se nedokázala tak snadno a rychle uvolnit jako ostatní. Zařazovat na úvod lekce hry a aktivity (hned po společném kruhu), během kterých děti rychle uvolní energii, se v této, ale i dalších lekcích, ukázalo jako velmi důležité.

Průběh lekce byl příjemný, v dobré atmosféře celého kolektivu. Děti velmi bavilo si vzájemně popisovat své oblíbené místo, to co tam při své „vizualizaci prostoru“ viděly a slyšely. Vyhrazený čas 5 minut se ukázal nedostačující. Bylo tedy nutné do reflexe z pozice učitele zasáhnout a klást dětem konkrétní otázky, následně diskusi ukončit.

K zásadní změně oproti plánovanému průběhu lekce došlo při poslední aktivitě. Poslech skladby měl být nekomentovaný. Následně měla proběhnout reflexe a „komentovaná prohlídka“ jednotlivých kreseb. Během aktivity si však děti samy od sebe začaly skladbu a její jednotlivé hudební motivy pobrukovat. Proto jsem je vyzvala k aktivnímu poslechu a motivovala je informací, že hudba vypráví o místě, které vypadá podobně jako to jejich na mapě a že z poslechu mohou poznat nějaká zvířata a postavy, které se k příběhu a k tomuto místu nějakým způsobem pojí. Během následujícího poslechu si děti začaly sdělovat nápady na zvířata, které jim jednotlivé hudební nástroje a části melodií připomínaly. Závěrečná diskuse se tak zcela neplánovaně stočila k Prokofjevově hudbě. Na reflexi vzniklých map už nezbyl dostatek času.

3. 2 LEKCE č. 2

Název lekce: CO SLYŠÍME V HUDBĚ?

Počet dětí na lekci: 7

CÍL LEKCE:

- žák se orientuje v prostoru pouze na základě svého sluchu
- rozpozná zvuky hudební a nehudební
- rozumí a dokáže vysvětlit pojem hudební zvukomalby
- spolupracuje se členy skupiny, prezentuje výsledky skupinové práce před ostatními

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly
- skupinová práce a její reflexe
- aktivní poslech
- diskuse

POMŮCKY:

- zvoneček, šátky, audio nahrávka nejrůznějších zvuků, audio nahrávka: Ilja Hurník: *Příběhy jedné kapely*, papír, pastelky

SCÉNÁŘ LEKCE:

- **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne.

- **Zvoneček:** učitelka vybere dítě, které dostane zvoneček a úkol, najít si ve třídě nějaké místo, kde bude na zvoneček zvonit. Ostatní děti mají zavřené oči a mají pomocí sluchu vybrané dítě najít.

Učitelka: pokud by byl někomu pohyb po místnosti se zavřenýma očima nepříjemný, nebo si nebyl jistý, kde právě je, může oči otevřít a zkontrolovat, že je vše v pořádku. Je důležité, abyste se během hry cítili všichni v bezpečí a neměl nikdo nepříjemné obavy.

- **Na pašeráky:** děti jsou rozděleny do dvou skupin. Jedna skupina má zavázané oči šátkem, drží se za ruce a vzájemně tak vytváří hranici území. Druhá skupina – pašeráci – se snaží přes hranici přejít, tak aby nebyli chyceni. Pokud se jich některé dítě tvořící hranici dotkne, přidávají se k hranici také.

- **Reflexe:** reflexe předchozích her.

Učitelka: Jak se vám hry dařily? Pro koho bylo těžké pohybovat se se zavřenýma očima? Bylo lepší, když jste měli mít oči pouze zavřené nebo když jste je měli převázané šátkem? Jak jste se orientovali v prostoru? Jak jste se orientovali podle sluchu? apod.

- **Diskuse:** společná diskuse dětí a učitelky na téma naše smysly, sluch, co všechno slyšíme apod.

- **Co slyšíme kolem sebe:** aktivní poslech CD s nahrávkou nejrůznějších zvuků. Rozlišení a pojmenování zvuků na tóny a hluky.

- **Rozkvetlá jabloň:** aktivní poslech audio nahrávky *Rozkvetlá jabloň* z cyklu Příběhy jedné kapely Ilji Hurníka. Kromě poslechu mají děti za úkol nakreslit jabloň podle informací z příběhu.

- **Zvukomalba:** učitelka dětem vysvětlí pojem a princip zvukomalby, společně si znovu pojmenují zvukomalbu z příběhu o jabloni, společně se také vrátí k tématu z minulé hodiny a společně diskutují nad mapami jednotlivých krajin.

Učitelka: vzpomenete si na postavy nebo zvířata, která vám v minulé hodině hudba, u které jste vytvářeli mapy, připomínala? Dokázali byste popsat čím to je způsobeno? Které hudební nástroje a proč nám mohou připomínat nějaké zvíře? Máte nějaký nápad, jak pomocí nějakého zvuku vytvořit představu zvířete?

POZNÁMKY K LEKCI:

Lekce se zúčastnilo 7 žáků. Matyáš byl pro nemoc omluven. Všechny aktivity proběhly podle plánované přípravy a v příjemném tvůrčím prostředí.

Hned v úvodní hře, během které se měli děti po prostoru pohybovat se zavřenýma očima, se práce nedařila nejmladší Editě a opatrné Johaně. Během přípravy na tuto lekci jsem si však byla vědoma náročnosti a problematičnosti této aktivity, a proto jsem se jí pokusila ošetřit hned při zadávání instrukcí. Obě dívky se díky této možnosti do hry zapojily a v následné diskusi obě shodně potvrdily, že je i tak hra bavila a že postupně nabývaly větší sebedůvěry a jistoty. V následující hře, kdy měli hráči jedné skupiny zavázané oči, na toto pravidlo přistoupila pouze Johana, Edita zvolila variantu zavřených očí s případnou možností jejich krátkodobého otevření. Ostatní děti neměly s pravidly hry problém.

Obě hry se ukázaly jako dobrá volba a vhodné naladění pro následující, hlavní část lekce. Během poslechových aktivit zůstávaly děti až překvapivě klidné a zaujaté aktivním poslechem. Sluchové rozpoznávání jednotlivých zvuků je natolik

bavilo, že po skončení aktivity volně přešly do hry vlastní, kdy si navzájem předváděly nejrůznější zvuky (šustění sáčku od svačiny, zvuk vody v lahvi apod.) a ostatní děti, opět se zavřenýma očima, měly zvuk uhodnout. V závěrečné reflexi se celé skupině velmi dobře podařilo vystihnout princip hlavního tématu hodiny – zvukomalby. Přišly na řadu tvůrčích přístupů při vytváření zvuků. Jakub pojmenoval hudební prvky z poslechu z minulé hodiny (poslech Péti a vlka) a vznikla tak velmi zajímavá diskuse nad definováním možných postav a zvířat příběhu.

3. 3 LEKCE č. 3

Název lekce: ZVUKOMALBA

Počet dětí na lekci: 6

CÍL LEKCE:

- žák pozná, pojmenuje a zahraje na základní hudební nástroje z Orffova instrumentáře
- hudebně a rytmicky improvizuje
- předvede štronzo
- předvede pohyb ve zrychlení a zpomalení

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly
- skupinová práce a její reflexe
- hudební a rytmická improvizace
- diskuse

POMŮCKY:

- Orffovy hudební nástroje, cajon

SCÉNÁŘ LEKCE:

- **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne.

- **Rytmický pohyb prostorem** – děti se pohybují prostorem, postupně reagují na další pokyny učitelky, která během celé aktivity hraje na cajon.

Učitelka: od chůze můžete přejít k jakémukoliv způsobu pohybu po místnosti. Zkuste reagovat na zvuk bubnu – cajonu. To znamená, že pokud bude hrát buben rychleji, budete se i rychleji pohybovat, pokud bude hrát pomaleji, zkuste také zpomalit. Přidáme si další důležité pravidlo: pokud zní buben, pohybují se, pokud buben přestane hrát, přestanete se hýbat a jakoby zkameníte. Pojmenujme to jako štronzo.

- **Orffův instrumentář:** děti sedí v kruhu. Učitelka jim postupně představuje a ukazuje jednotlivé hudební nástroje. Vysvětluje způsob hry na ně a také základní pravidla péče o hudební nástroje jako takové. Poté mají děti dostatek času na to si nástroje prohlédnout a vyzkoušet.

- **Zvukomalba** – každý si může zvolit, zda bude v následující aktivitě pracovat samostatně, nebo v nějaké větší či menší skupince. Úkolem je hledat a vytvářet s pomocí a využitím hudebních nástrojů (ale také věcí a materiálů, které jsou ve třídě) zvuky lidí, zvířat a věcí kolem nás.

- **Reflexe:** sdílení vzniklých nápadů.

Učitelka: Na jaká zvířata (věci atd.) jste během práce přišli? Dokázali byste přijít na to, jak zvuk zvířete vytvořit tak, aby to vypadalo, že je zvíře šťastné (smutné, mládě, apod.)

- **Rádio** – krátká rozhlasová pohádka/příběh: děti se rozdělí do dvojic a mají za úkol připravit krátký rozhlasový příběh. Je na nich, zda vytvoří svůj příběh, nebo se nechají inspirovat nějakou známou pohádkou. Učitelka také připomene poslech hudební pohádky z minulé hodiny. K přípravě si mohou děti vytvořit jednoduchý scénář a využít nápady z předchozí aktivity. Během příprav učitelka vytvoří ve třídě dva oddělené prostory. Menší, který ohraničuje látkový paraván a je jím vymezen prostor „studia“, a zbylý prostor třídy jako místo pro poslech rádia, kde umístí polštáře a sedací vaky. Následně jsou jednotlivé příběhy prezentovány tak, že

vybraná dvojice vypráví svůj příběh ve „studiu“, ostatní si jej vyslechnou v prostoru určeném pro poslech rádia. Pokud chtějí, mohou si během poslechu zavřít oči.

- **Reflexe:** velká závěrečná reflexe jednotlivých aktivit uplynulé hodiny a také zážitků s „rozhlasovou zkušeností“.

POZNÁMKY K LEKCI:

Lekce se nezúčastnili dva žáci (Matyáš a Edita). Úvodní aktivita, pohyb prostorem za zvuku bubnu, se ukázala pro děti dobře zvládnutelná, proto jsem během aktivity rozšířila instrukce také o dynamiku pohybu, tzn. že děti pohybem reagovaly na hlasitost rytmického doprovodu. To se ukázalo jako velmi vhodné při vytváření krátkých rozhlasových her. Děti mimo jiné využívaly právě také dynamiku zvuku především ve formě kontrastu piano x forte. Ale dvojice Johana a Adriana využila také zvukové crescendo a decrescendo.

V plánu lekce bylo záměrně menší množství aktivit, a to především z časové náročnosti aktivity poslední. Velkou část hodiny také zabrala aktivita, při níž děti zkoušely hudební nástroje. Během této činnosti si Adriana začala prozpěvovat. To strhlo i ostatní děti, a tak vzniklo spontánní „muzicírování“ se zpěvem.

3. 4 LEKCE č. 4

Název lekce: PÉŤA A VLK

Počet dětí na lekci: 8

CÍL LEKCE:

- vědomě pracuje s prostorem třídy
- vědomě používá rekvizitu a kostýmní prvek
- učí se zvládat jednoduché rolové hry
- spolupracuje se členy skupiny, prezentuje výsledky skupinové práce před ostatními

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly, hra v roli, živé obrazy a titulky
- skupinová práce, motivované vyprávění

- zpřítomňování a reflektování situací příběhu
- reflexe

POMŮCKY:

- hudební nahrávka, tyče, čepice, kartičky s obrázky pohádek

SCÉNÁŘ LEKCE:

• **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne.

• **Chůze prostorem:** děti volně chodí po prostoru třídy. Učitelka jim průběžně a postupně zadává úkoly. Své pokyny opakuje, zpřesňuje dle aktuální situace ve třídě.

Učitelka: Projděte se prostorem. Během chůze se můžete protáhnout, myslíte na vzpřímenou chůzi. Rovnoměrně zaplňujte prostor. Vždy, když někoho potkáte, usmějte se na něj. Jakmile tlesknu, proměníte se v sochu, když tlesknu dvakrát, opět se rozejdete.

- **hudba:** Prokofjev – Cinderella Suite (Cinderella's Waltz)

• **Tlesk – skok – jdi – stůj:** děti jsou opět vyzvány k chůzi po prostoru a vnímání rytmu znějící hudby. Učitelka zadává základní povely tlesk, skok, jdi a stůj, které děti v rámci chůze plní. Sama se přitom zapojuje do společné hry.

Učitelka: Zkusíme si teď povely prohodit. Když řeknu slovo tlesk, bude to znamenat, že chci, abychom vyskočili, a naopak při slově skok všichni tleskneme. Když zazní slovo jdi, bude znamenat stůj, a naopak slovo stůj bude pokyn k chůzi. Rozumíme si?

Během hry učitelka reaguje na aktuální situaci, tzn. pokud žáci hru zvládají a v opačných pojmech se dobře orientují, může ze hry vystoupit a dál pouze zadávat povely, případně chodit prostorem s dětmi a svými chybnými pohyby je mást, nebo naopak zkusit střídat nejprve jenom jednu dvojici povelů např., jdi x stůj a jejich opačný význam si postupně „nacvičit“.

- **hudba:** Prokofjev – Pět a vlk (orchestrální verze, závěrečný pochod)

• **Vyprávění podle obrázku:** děti jsou rozděleny na dvě skupiny, žluté a zelené. Úkolem každé skupinky je najít šest žlutých nebo zelených kartiček s obrázky, které jsou schované v prostoru třídy. Jakmile všechny kartičky správné barvy skupina najde, zkusí zjistit jaká pohádka je na nich nakreslená a jednotlivé kartičky za sebe seřadí tak, aby příběh navazoval. Učitelka děti následně vyzve, aby jednotlivé pohádky (O Budulínkovi, O Smolíčkovi) podle kartiček převyprávěly. V následující reflexi se učitel dětí ptá, zda mají pohádky něco společného, v čem se naopak liší, jestli si vzpomenou na další pohádku nebo příběh s podobným motivem apod...

• **Doma u dědečka, dřevěný plot**

Učitelka: My se společně podíváme do jednoho příběhu, kdy je hlavním hrdinou také malý chlapec, jmenuje se Pěťa. Pěťa je u dědečka na prázdninách. Pojdme se teď podívat do dědečkova domečku, jak to tam asi vypadá.

Učitelka společně s dětmi na koberec třídy nalepí izolepovou pásku do tvaru velkého čtverce - domečku. Následně učitelka děti vyzve, aby postupně vstupovaly do domečku a proměnily se ve věci, které má dědeček doma. Učitelka dětem dá také dřevěné tyče, aby z nich vedle domečku vytvořily dřevěný plot, který by je dělil od nedalekého rybníčka a lesa.

• **Pěťa a jeho přátele – živé obrazy**

Učitelka: Pěťa měl rád zvířata a právě u dědečka na prázdninách měl mnoho zvířecích kamarádů. Vy se teď ve skupince můžete pobavit o tom, jaká zvířátka měl asi Pěťa za kamarády, a připravte si dva živé obrazy právě ze situace, jak si Pěťa s kamarády hraje.

Během diskuse a příprav učitelka obchází obě skupiny a je dětem nápomocna. Následně jsou živé obrazy předvedeny, na tlesknutí také rozehrány. Druhá skupina se snaží živý obraz okomentovat, pojmenovat, co na něm vidí atd.

• **Pěťa – hra v roli**

Učitelka: Jednou ráno odešel dědeček do města na trh. Pěťa tedy musel zůstat doma sám. Dědeček ho varoval, aby byl opatrný a nevycházel za vrátka, protože z lesa by mohl vyběhnout vlk. Pěťa slíbil, že za vrátka nepůjde a začal si doma hrát. Jenomže mu začala být dlouhá chvíle a tak vykoukl z okénka a pak přeci jenom vyběhl

z domečku a už stál před plotem. A v tom to uviděl... abyste se mohli dozvědět, co malý Pét'a uviděl, tak já ho sem za námi zavolám a vy se ho budete sami moci zeptat.

Učitelka – jako Pét'a s čepicí na hlavě – přichází do třídy a sedne si k dětem do kruhu. Děti se Pét'i vyptávají na to, co uviděl za vrátky. Pét'a jim prozradí, že uviděl svoje kamarády, kachnu, kocoura a pěnkavu, a taky, že z lesa vyběhl vlk. Kočka i pěnkava se schovaly na stromě, kachna na rybníku, ale že vlk na ně rozzuřeně čekal. Řekne dětem, že se o ně bál a že by jim chtěl nějak pomoci, ale vzpomněl si na dědečka a na slib, že nepůjde za plot. Pét'a odejde.

• Rozhodnutí - čepice

Učitelka: My už víme, co se stalo, ale nevíme, jestli se Pét'a rozhodl, že svým kamarádům pomůže nebo ne, a s tím rozhodnutím mu můžete pomoci vy....vedle domečku je velký plot a vy nechte svoji čepici v domečku, nebo právě za plotem, a to bude značit, kam by měly následovat Pét'ovy kroky.

Učitelka před děti postaví velký koš s nejrůznějšími klobouky a čepicemi. Nechá dětem dostatečný čas na to se rozhodnout, případně i společně diskutovat a umístit vybranou čepici.

• Reflexe

Učitelka: Jak těžké bylo pro vás takové rozhodnutí? Proč jste se tak nakonec rozhodli? Už se vám někdy stalo, že jste zachraňovali kamaráda? Už jste byli někdy sami doma a museli jste řešit neobvyklou situaci?

• Dokončení příběhu

Učitelka: A jak příběh dopadl ve skutečnosti? Dobře poslouchejte, já vám jej přečtu:

Z lesa vyšel velikánský vlk.

Kočka rychle vyšplhala na strom.

Kachna zakáchala a utíkala z rybníčku.

Ale vlk byl rychlejší.

Hop a skok a ještě skok...

Už ji chytil a spolkl.

*A teď tu zbyla jen kočka na jedné větvi
a ptáček na druhé, co nejdál od kočky.
Vlk chodil kolem stromu a díval se na ně chtivýma očima.
Pěťá, jak tam stál za zamčenou brankou,
viděl všechno, co se venku děje. Ale nelekl se.*

*Utíkal domů, vzal tlustý provaz a vylezl na zidku.
Jedna větev stromu, kolem kterého obcházel vlk, dosahovala až k zídce.
Pěťá se za ni chytil a šikovně se vyhoupl
na strom.*

*Pak pošeptal ptáčkovi:
„Musíš slétnout dolů
a kroužit kolem vlkovy tlamy,
ale opatrně, ať tě nechytí.“*

*Ptáček létal a skoro se dotýkal křídly
vlkovy tlamy. Vlk po něm rozzlobeně chňapal
a skákal hned sem, hned tam.
Jak ho ten ptáček dráždil! Tak rád by ho chytil!
Jenomže ptáček se vlkovi nedal.
Zatím Pěťá udělal na provaze smyčku,
Hodil – chytil vlka za ocas a zatáhl.
Vlk ucítil, že je chycen,
a začal divoce skákat, aby se vyvlékl ze smyčky.
Ale Pěťá zatím přivázal
druhý konec provazu ke stromu.*

*Čím divočeji vlk skákal,
tím více se mu smyčka na ocase utahovala.
V tu chvíli se u lesa objevili lovci.
Šli vlkovi po stopě a stříleli po něm.
Pěťá na ně zavolal ze stromu:
„Už nemusíte střílet,*

my s ptáčkem jsme vlka chytili.

Pomozte nám ho odvést do zoologické zahrady.“

A teď si představte ten slavnostní průvod:

vpředu jde Pěťa,

za ním vedou lovci vlka,

vzadu jde dědeček s kočkou.

Dědeček nespokojeně vrtí hlavou:

„Ale co kdyby byl Pěťa toho vlka nechtyl, co potom?“

Nad průvodem poletuje ptáček a vesele štěbetá:

„Nejsme my dva s Pěťou kabrnáci?“

Podívejte, koho jsme to chytily?“

A co kachna? Kdybyste dobře poslouchali,

slyšeli byste, jak vlkovi káchá v břiše.

Protože vlk měl tak naspěch, že ji spolkl živou.

POZNÁMKY K LEKCI:

Lekce se zúčastnilo všech 8 žáků, do výuky přišli včas. Při první aktivitě, úvodním kruhu, jsme se dokázali naladit na společnou tvůrčí náladu a zbytek hodiny tak probíhal v aktivním a příjemném prostředí, bez vážnějších konfliktů a jiných rušivých elementů. Následující aktivity – chůzi v prostoru a hru Tlesk – skok – jdi – stůj žáci zvládali velmi dobře, dařilo se jim rovnoměrně zaplňovat prostor třídy a reagovat na další úkoly a pokyny. Dobře vnímali a pohybově reagovali na hudbu, která by se dala označit za „poslechově náročnou“.

Následná práce ve skupinách, hledání kartiček a vyprávění příběhů pohádek, děti velmi bavila. Již z předchozí společné práce jsem věděla, že právě hledání a nacházení nejrůznější hádanek a rébusů je dokáže zaujmout. Jako vhodně zvolená mi přišla i aktivita následující – vytváření dědečkova domečku a dřevěného plotu. Děti měly během tvorby celou řadu konstruktivních nápadů, dobře se dokázala zapojit a svými nápady prosadit i nejmladší Edita.

Další samostatná činnost, živé obrazy, na které žáci pracovali opět ve skupinách, probíhala s drobnými komplikacemi. Mladší děti (Edita, Johana) se po

většinu času zaměřily především na vykreslení své postavy zvířete (jakou bude mít jejich znázornovaný pes barvu, velikost, uši, co bude žrát apod.), a neměly chuť se zapojit s ostatními do celkové výstavby společného díla. Starší děti to rozladilo, nechtěly dál pokračovat ve společné práci. Situaci velmi dobře vyřešila Adriana, která oba kolektivy povzbudila a navrhla, že starší (Jakub, Matyáš, Leontýna a ona) zkusí jednotlivé obrazy vymyslet a postavy pejsků do nich nějak vhodně začlenit. Všichni s návrhem souhlasili. Vzájemné ukázky, titulkování a komentování výsledných živých obrazů probíhalo již ve veselé náladě.

Závěr lekce patřil hře v roli a rozhodování. Obě aktivity byly pro žáky velmi zajímavé a podle závěrečné reflexe také velmi zábavné. Přesto jsem si vědoma toho, že situace, ve které se měli žáci rozhodovat, nebyla vystavěna příliš zdařile, nedošlo k dobrému vyvážení nabízených možností, a rozhodování tak bylo pro žáky velmi snadné. Prakticky bez většího váhání se všichni rozhodli, že půjdou kamarádům pomoci. V následné reflexi pouze Johana přiznala, že během rozhodování trochu váhala.

3. 5 LEKCE č. 5

Název lekce: HUDEBNÍ MOTIVY

Počet dětí na lekci: 8

CÍL LEKCE:

- žák přijímá a respektuje pravidla hry
- svým pohybem dokáže vystihnout svoji představu
- spolupracuje se členy skupiny, prezentuje výsledky skupinové práce před ostatními
- chápe pojem zvukomalba a rozumí mu

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly
- skupinová práce a její reflexe
- aktivní poslech
- hra v roli
- reflexe

POMŮCKY:

- trianql, lístečky se zvířaty a jejich vlastnostmi, nahrávky jednotlivých hudebních motivů z Péti a vlka, obrázky zvířat (vlk, kachna, kocour, pták), papírové karty s přívlastky (pomalá, kolébavá, plíživá, varující, rychlá, veselá, lenivá, chytrá)

SCÉNÁŘ LEKCE:

- **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne. Připomenutí minulé hodiny.

- **Pohyb prostorem + úkoly:** žáci volně chodí po prostoru v rytmu cajonu, na který učitelka hraje. Na základě dalších instrukcí se snaží: rovnoměrně zaplňovat prostor, o vzpřímenou chůzi, vzájemný oční kontakt, štronzo.

- **Pohyb zvířat:** aktivita vychází opět z volného pohybu po místnosti, ale už bez rytmického doprovodu.

Učitelka: jakmile zazní zvuk triangu, vyslovím jméno zvířete, ve které se musíte během počítání do pěti proměnit. Dál se po třídě pohybujete jako zvíře.

Učitelka v zadání vychází ze zvířat, o kterých ví, že je děti znají a lze snadno definovat způsob jejich pohybu (např. pes, had, klokan, medvěd, zajíc), snaží se také o střídání dynamiky pohybu, tzn. že střídá zvířata s pomalým a rychlým způsobem pohybu (např. želva - zajíc). Poslední zvířata už jsou cílena na další aktivitu: děti se tedy mají pohybovat jako kočka, ptáček, kachna a vlk.

- **Reflexe:** skupinová diskuse, reflexe s cílem uvědomění si specifik a charakteristik typických pro jednotlivé druhy zvířat.

Učitelka: určitě jste si všimli, že se každé zvíře pohybuje trochu jinak. Čím to je způsobeno? Může s tím souviset také to, kde zvíře žije? Poznáte podle pohybu zvířete, jestli je to mládě nebo už dospělé zvíře? Daly by se zvířata podle způsobu pohybu nějak rozdělit? Mají zvířata povahu a svoje nálady? apod.

- **Zvířecí hádanka:** děti si na základě vylosovaného lístečku připraví krátký výstup zvířete. To předvede ostatním a ti se snaží zvíře uhodnout. Na lístečcích není

pojmenované pouze zvíře, ale je k němu přiřazena i nějaká vlastnost např. zlý pes, lenivý kocour, ustrašená myš.

• **Hudební motivy zvířat:** učitelka dětem ukáže obrázky zvířat (kočka, pták, kachna, vlk) a také 8 papírových karet s nápisy: pomalá, kolébavá, plíživá, varující, rychlá, veselá, pohodlná, chytrá

Učitelka: za malou chvíli vám pustím 4 krátké hudební melodie. Jsou z našeho příběhu o Pétovi. Zkuste si je dobře poslechnout. Melodie představují zvířata z příběhu, máme je tu také na obrázcích. Vy máte za úkol poznat, která melodie patří ke kterému zvířeti. Nápomocny by vám mohly být také tyto kartičky. Ke každému zvířeti a melodii patří dvě. Můžete si radit a vzájemně spolupracovat.

Učitelka dětem postupně pouští jednotlivé hudební motivy z *Péti a vlka*. Hudební ukázky opakuje, nechává dětem dostatek času na přemýšlení. V případě potřeby může do diskuse dětí vstupovat a napomáhat s řešením.

• **Reflexe:** společná reflexe poslední aktivity, ale i celé hodiny.

• **Závěrečná hudební hádanka:**

Učitelka: na úplný závěr dnešní hodiny mám pro vás ještě jednu malou hudební hádanku. Poslední dvě melodie. Jedna patří malému Pétovi, ta druhá dědečkovi. Zkuste uhodnout, která je která.

POZNÁMKY K LEKCI:

Lekce se zúčastnili všichni žáci. Už během úvodního kruhu bylo poznat, že Jakub nepřišel do výuky s dobrou náladou. Během úvodního kruhu mlčel. Do následujících aktivity – pohyb zvířat – se zapojil, ale hned po jejím skončení si sedl stranou. Do poznávání hudebních motivů se již přidal k ostatním, ale až do konce hodiny zůstával velmi tichý a nekomunikativní. S tímto Jakubovým chováním se skupina během výuky nesetkala poprvé, reakce dětí na tuto situaci tak byla klidná a bezkonfliktní. Děti nadále pracovaly a Jakuba si nevšímalý.

Stěžejní část hodiny – poslech hudebních motivů – se povedla. Děti byly předchozími aktivitami a hádankami dobře motivované a poslech byl pro ně dalším rébusem k řešení. Velmi snadno rozpoznaly melodii vlka a pěnkavy. Kolem motivů

kočky a kachny se dlouze diskutovalo. Jsem si vědoma, že kartičky s charakteristikami nebyly vybrány nejvhodněji a pro děti byly značně zavádějící. Především se diskutovalo nad pojmy veselá x rychlá. Děti správně dospěly k názoru, že pomalé a rychlé může být každé zvíře. I další přívlastky se ukázaly značně matoucí. Vzniklá diskuse na toto téma však byla přínosná.

Podle následující reflexe byla práce pro děti zajímavá až objevná. Závěrečná hudební hádanka byla pro děti už velmi snadná. Z jejich reakcí bylo patrné, že pochopily principy hudebních motivů a zvukomalby jako takové.

3. 6 LEKCE č. 6

Název lekce: PŘÍBĚH VYPRÁVĚNÝ ZVUKEM

Počet dětí na lekci: 5

CÍL LEKCE:

- žák přijímá a respektuje pravidla hry
- spolupracuje se členy skupiny, prezentuje výsledky skupinové práce před ostatními
- hudebně improvizuje
- vymyslí a zaznamená svoji hudební improvizaci

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly
- skupinová práce a její reflexe
- hudební improvizace
- hra na hudební nástroj
- reflexe

POMŮCKY:

- Orffův instrumentář, papír, psací potřeby, cajon, hudební nahrávka

SCÉNÁŘ LEKCE:

- **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne. Připomenutí minulé hodiny.

- **Motivovaná honička:** varianty hry na babu s motivací postav z příběhu. Vybrané dítě (vlk) honí ostatní (kachny). Pokud vlk nějakou kachnu chytí, musí si kachna sednout na zem a káchat na jeden nádech jak nejdéle vydrží. Do té doby ji můžou ostatní kachny zachránit dotekem. Pokud jí ovšem dech dojde, ze hry vypadává.

- **Tlesk – skok – jdi – stůj:** děti jsou vyzvány k chůzi po prostoru. Učitelka hraje na cajon a zadává základní povely tlesk, skok, jdi a stůj. Opakování aktivity z lekce č. 4.

- **Příběh v kruhu:** děti s učitelkou sedí v kruhu a postupně vypráví příběh o Pěťovi a vlkovi. Každý však může z příběhu říci pouze jednu větu, na tu musí navázat další, soused sedící vedle něj.

Zvukový plán: práce ve skupinách, výtvarné zpracování a záznam hudebního příběhu.

Učitelka: společně jsme si připomněli příběh o malém Pěťovi. My si ho teď zkusíme převyprávět také v řeči hudby. K tomu využijeme naše hudební nástroje, případně nějaké další pomůcky. Určitě by se nám mohly pro práci hodit poznatky z minulé hodiny, kdy jsme zkoušeli charakterizovat zvuky jednotlivých zvířat a jejich pohybu. Pro zaznamenání příběhu použijeme velký plakát, kam budeme jednotlivé části značit. Nejprve si příběh rozdělíme na menší části, jak byste jednotlivé části příběhu pojmenovali?

Učitelka společně s dětmi pojmenuje a zapíše na papír rozdělení příběhu na základní obrazy. Poté dětem nabídne možnosti, jak jednotlivé rytmické a hudební nápady zaznamenávat. Dál už děti pracují na svém zvukovém plánu samy. Učitelka je jim však stále k dispozici a připravena pomoci.

Poslech hudebních příběhů: žáci si navzájem přehrávají svoji zvukovou podobu příběhu.

Reflexe: společná reflexe hudebních příběhů, ale také bližší rozbor zvukových plánů, jejich detailů, zvolený způsob záznamu apod.

Tajný dirigent: děti stojí v kruhu a dirigují do rytmu hudby, kterou učitelka pustí. Jedno dítě je zvoleno jako tajný dirigent a ostatním dětem předvádí způsob dirigování, ti ho nenápadně napodobují. Před začátkem hry jde jedno dítě za dveře a po svém návratu se snaží uhodnout, kdo je tajným dirigentem.

POZNÁMKY K LEKCI:

Šesté lekce se nezúčastnila Adriana a Matyáš. Jinak ostatní děti přišly na společnou výuku včas a dobře naladěni. Po úvodní honičce následovala již známá hra Tlesk – skok – jdi – stůj. U všech dětí byl patrný pokrok a lepší zvládnutí hry, která je poměrně náročná na koordinaci těla.

Jako hlavní náplň pro tuto hodinu byla připravena aktivita vycházející z hudební improvizace. První část aktivity – pojmenování jednotlivých obrazů – děti zvládly velmi dobře. Příběh tak rozdělily na: Pét'a a dědeček v domečku; dědeček odchází na trh a varuje Pét'u; Pét'a se dívá přes plot a vidí přicházet vlka; vlk spolkl kachnu; Pét'a s pěnkavou chytají vlka; slavnostní průvod. Následná práce se skupině nedařila. Pro menší počet dětí na hodině jsem se rozhodla, že nechám pracovat všechny děti dohromady. Nápadů tak bylo příliš mnoho a děti se nedokázaly domluvit na tom, které z nich využijí. Vzájemná diskuse vedla nejprve k úplné rezignaci některých dětí (Johana, Karolína), následně dokonce ke krátké hádce. Nebylo však třeba zasahovat z pozice učitele. Jakub velmi rychle zareagoval a celé skupině navrhl řešení, že si má každý vybrat, s kým chce a bude následně pracovat. Karolína se shodla s Leontýnou, Edita s Johanou a Jakub chtěl pracovat sám. Vznikly tak tedy tři samostatné skupiny. Pouze nejmladší dívky, Edita s Johanou, si příliš nevěděly rady se způsobem záznamu svého hudebního příběhu. Nakonec se však všem skupinám podařilo práci úspěšně dokončit. Vzájemné přehrávání zvukové podoby příběhu a reflexe aktivity se oproti původnímu záměru protáhly. Na závěrečnou, odlehčující hru, už nezbyl čas.

3. 7 LEKCE č. 7

Název lekce:

Počet dětí na lekci: 8

CÍL LEKCE:

- žák formuluje svoje myšlenky a názory
- dokáže rozlišit mezi herní fikcí a realitou
- k vyjádření myšlenky použije pantomimu
- spolupracuje se členy skupiny, prezentuje výsledky skupinové práce před ostatními

METODY A TECHNIKY:

- hra s pravidly
- skupinová práce a její reflexe
- živé obrazy
- pantomima
- rytmižace slov
- reflexe

POMŮCKY:

- balicí papír, psací potřeby

SCÉNÁŘ LEKCE:

• **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne. Připomenutí minulé hodiny.

• **Skupinová diskuse:** učitelka i děti zůstávají v úvodním kruhu a společně diskutují nad otázkami.

Učitelka: v dnešní hodině se opět vrátíme k našemu příběhu. Ovšem tentokrát nás bude nejvíce ze všeho zajímat postava Péti. Co myslíte, jaký Péta je? Co všechno o něm už víme? Na konci dnešní hodiny budeme snad vědět více.

• **Pojedu k dědečkovi na prázdniny a zabalím si:** děti sedí v kruhu a hrají variantu známé hry, během které se opakuje úvodní věta „pojedu k dědečkovi na prázdniny a

zabalím si“ s tím, že každé dítě postupně přidává jednu věc, kterou si zabalí do kufru. Další hráč sedící po kruhu musí k úvodní větě a předmětu, který zmínil hráč před ním, přidat další věc.

• **Balení kufru:** děti jsou rozděleny na dvě poloviny. Jedna zůstává ve středu třídy, druhá se na čas stává obecenstvem a dění sleduje. Po té se skupiny prohodí. Učitelka zadá pokyny, že následující hra bude probíhat formou pantomimy. Princip této metody případně vysvětlí.

Učitelka: představte si, že jedete na prázdniny k dědovi a babičce vy. Určitě tuhle situaci mnozí z vás znáte. Máte jeden velký kufr, a omezený čas – jednu minutu - na to, abyste si mohli zabalit všechno, co budete potřebovat, nebo to, co byste si s sebou na prázdniny rádi odvezli. Jakmile tlesknu, balení začíná.

Děti pantomimicky předvádí balení kufrů. Učitelka děti s druhou skupinou pozoruje a ve vhodný čas zastaví. Následně děti vyzve k tomu, aby se celá akce znovu opakovala, ale s tím, že budou mít na zabalení polovinu určeného času. Poté se skupiny prohodí. První úkol je pro děti stejný, druhý však učitelka změní a vyzve děti, aby si tentokrát zabalily znovu, ovšem do zavazadla, které je o polovinu menší.

Reflexe: společná reflexe v kruhu

Učitelka: Jak vás aktivita bavila? Jak vás bavila jako diváky a jak jako účinkující? Jak se vám dařilo představit si jednotlivé předměty, které balíte do kufru? Co balení během polovičního času a co balení do polovičního zavazadla? Co jste si sbalili? Apod.

Rytmizace předmětu z kufru: děti i s učitelkou zůstávají sedět v kufru. Učitelka si postupně vybírá předměty, které zazněly v předchozí aktivitě a ty slovně rytmizuje. K tomu střídavě přidává také tlesky dlaní nebo rukou o stehna a další části těla. Děti opakují, případně samy vymýšlí další varianty rytmizace.

Co se stalo před příběhem – živé obrazy:

Učitelka: Tak už si umíme představit, co si asi Péťa mohl zabalit k dědečkovi na prázdniny. Ale jaká byla k dědečkovi cesta, nebo co se mu cestou přihodilo, nevíme. Vlastně o tom, co se stalo před naším příběhem, nevíme skoro nic. Zůstaňte pracovat

v rozdělených skupinkách a připravte si pro nás tři živé obrazy, ze kterých se dozvíme něco o Pétovi ještě před tím, než přijel k dědovi do domečku na prázdniny.

Během příprav dětí, učitelka obě skupiny sleduje a je případně nápomocna při řešení vzniklých otázek a problémů. Následně jsou živé obrazy představeny. Na tlesnutí je děti také krátce rozehrají a na opětovné tlesnutí zastaví. Pozorující skupina dětí se snaží pojmenovat, co na obraze vidí, co se tam stalo apod.

Postava Péti - závěrečná aktivita celé skupiny. Na velkém archu balicího papíru je předkreslena silueta chlapecké postavy. Děti do postavy vpisují vše, co se o Pétovi dozvěděly, snaží se pojmenovat jeho vlastnosti, oblíbené věci apod.

Reflexe: závěrečná reflexe vycházející z poslední aktivity, ale postupně se vztahující k průběhu celé lekce.

POZNÁMKY K LEKCI:

Jedním z hlavních cílů této lekce byla samostatná schopnost dětí formulovat svoje myšlenky a názory. To se do jisté míry podařilo v jedné z úvodních aktivit (skupinová diskuse), kdy se do společné diskuse zapojily všechny děti. Zdrženlivá Johana sice ještě neformulovala a před ostatními neprezentovala svoje názory, do diskuse se však zapojila. V poslední aktivitě hodiny – vytváření postavy Péti – se však do diskuse a práce zapojila naplno. V situaci, kdy všechny děti pracovaly hromadně a na ni nebyla upřena pozornost ostatních, se dokázala uvolnit a přirozeně uplatnit svůj intelekt a kreativitu. Velký posun celého kolektivu byl patrný také při úvodním kruhu. Děti si vzájemně více naslouchaly a zajímaly se o své koníčky a zájmy.

Balení kufru – tato aktivita byla pro děti velmi zábavná. Podle následné reflexe především ve fázi, kdy měli na imaginární balení méně času, nebo menší zavazadlo. Rozdělení dětí na skupinu aktérů a pozorovatelů se však neukázalo jako příliš vhodné. Tím, že si během pantomimy děti navzájem tvořily publikum, byly si příliš vědomy toho, že jsou při své činnosti někým pozorovány a docházelo tak k předvádění se, přehánění některých věcí apod. Varianta, kdy by pracovaly současně všechny děti a mohly se tak zaměřit samy na sebe by byla pravděpodobně vhodnější.

3. 8 LEKCE č. 8

Název lekce:

Počet dětí na lekci: 8

CÍL LEKCE:

- žák soustředěně vyslechne hudební skladbu
- zvládá rytmický pohyb v prostoru
- reflektuje svoji práci, zhodnotí, co se mu při práci povedlo, co méně

METODY A TECHNIKY:

- aktivní poslech
- reflexe skupinové práce
- hodnocení

POMŮCKY:

- gramofon, LP deska

SCÉNÁŘ LEKCE:

- **Úvodní kruh:** volná diskuse dětí a učitelky, vzájemné sdílení a naslouchání zážitkům z uplynulého týdne. Připomenutí minulé hodiny.
- **Pohyb po prostoru:** volný pohyb po prostoru v rytmu hudebních nástrojů. Ve hře na ně se děti střídají. Je uplatňován princip štronza, pokud nástroj nehraje. Děti mají také za úkol rovnoměrně zaplňovat prostor, navazovat oční kontakt a pokusit se o vzpřímenou chůzi.
- **Gramofon a LP deska:** učitelka dětem ukáže a popíše, jak funguje gramofon. Stručně jim představí autora Sergeje Prokofjeva a jeho symfonickou báseň, kterou vlastně poznávaly všech sedm předešlých lekcí. Na LP desce si společně prohlédnou obal a ilustrace od Jiřího Trnky a poslechnou celou nahrávku Péti a vlka.

Učitelka: Jakou hudbu posloucháte vy a jaká se poslouchá u vás doma? Jakým způsobem si ji přehráváte?

- **Cesta Pěti a vlka:** po třídě učitelka rozmístí všechny nashromážděné materiály, které během jednotlivých lekcí vznikly, a s dětmi si je postupně projdou, okomentují.

- **Reflexe:** velká reflexe celého projektu.

Učitelka: Jak se vám společná práce líbila? Co vás bavilo/nebavilo? Vzpomenete si, které aktivity se vám krásně dařily a které vám třeba v začátcích dělaly problémy? Myslíte, že jste se během té dlouhé cesty s Pěťou něco naučili? Apod.

POZNÁMKY K LEKCI:

Poslední lekce celého projektu se nesla hned od prvních chvil v atmosféře velkého očekávání. Děti viděly, jak na začátku hodiny chystám gramofon a ještě před úvodním kruhem na toto téma společně diskutovaly. Během úvodního kruhu i následujícího pohybu prostorem se mě vyptávaly a snažily se odhadnout, co budeme dělat a co si budeme pouštět. Při samotné aktivitě a prohlížení gramofonu a LP desky byly děti zaujaté. Edita, Matyáš a Karolína nikdy předtím gramofon neviděli a způsob přehrávání LP desek neznali. Nebyla jsem si jistá, zda je skupina vhodně naladěna na závěrečný soustředěný poslech, ale ukázalo se, že si příběh děti natolik oblíbily, že je opětovně dokázal vtáhnout do děje a poslechu celé skladby. Děti dokázaly soustředěně vyslechnout celou symfonickou báseň.

Velmi mě potěšilo, že závěrečné lekce se zúčastnili všichni žáci. Mohlo tak dojít k opravdovému uzavření obsáhlé kapitoly ve společné výuce. Důležitou součástí bylo také závěrečné hodnocení, na kterém se podíleli všichni žáci. Kladně hodnotili skutečnost, že si dokázali poradit se všemi úkoly a hádankami. Adriana například zmínila, že jí začala více bavit vážná hudba. Leontýna pochválila celý kolektiv za dobrou náladu a spolupráci.

4. CELKOVÉ SHRNU TÍ A HODNOCENÍ PROJEKTU:

Projekt byl realizován od měsíce března do května školního roku 2017/18. Scénáře jednotlivých hodin byly, s výjimkou drobných změn, které uvádím u poznámek k lekcím, dodrženy podle původních plánů. Žáci literárně-dramatického oboru se do všech aktivit zapojovali s chutí, nijak nevnímali a nekomentovali užší zaměření hudebním směrem.

Hlavní cíl projektu, tedy rozvoj dramatických a hudebních aktivit se zaměřením na rozvoj hudební improvizace a aktivního poslechu, se podařilo naplnit. Symfonická báseň *Pěť a vlk* Sergeje Prokofjeva se ukázala jako vhodný materiál pro tento typ projektů. Dokázala poskytnout řadu hudebních motivů a inspiraci pro práci celé skupiny. Realizaci projektu hodnotím velmi kladně. Jsem přesvědčena, že propojování hudební a dramatické výchovy je cesta správným směrem a budu v ní pokračovat i ve své další pedagogické činnosti.

Celý kolektiv třídy se shodnul na tom, že by rád v práci s příběhem o Pětovi pokračoval, a tak na konci školního roku vzniklo krátké divadelní představení na tyto motivy.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci s názvem *Práce s hudebním motivem v dramatické výchově* jsem představila projekt určený pro literárně-dramatický obor základní umělecké školy. Ten byl realizován na ZUŠ Zábřeh v osmi lekcích s dětmi mladšího školního věku od 6 do 10 let.

Inspiračním zdrojem a východiskem celého projektu byla symfonická báseň *Pěť a vlk*. Hudební dílo v roce 1936 zkomponoval ruský skladatel Sergej Prokofjev. Skladba prokázala svoje kvality a ukázala se jako vhodný materiál pro tvůrčí práci s dětmi. Mimo jiné také pro pohádkově laděný příběh s dobrodružnou zápletkou. S hlavní postavou, malým Pěťou, se děti dokázaly snadno ztotožnit a příběh je zaujal do takové míry, že na jeho základě následně vzniklo divadelní představení.

Cílem bakalářské práce bylo představit možnosti propojení a kombinace metod a technik dramatické a hudební výchovy. Toho bylo dosaženo právě skrze popsany projekt.

PŘÍLOHY

Textová předloha symfonické básně *Pěťa a vlk*

Autor: Sergej Prokofjev

Překlad: Anna Nováková

Časně ráno

si Pěťa otevřel branku a vyběhl

na velký zelený palouk.

Na vysokém stromě už seděl jeho kamarád ptáček.

„Kolem je klid, klid, klid“, štěbetal vesele.

Hned za Pěťou se z branky vykolébala kachna.

Byla ráda, že Pěťa zapomněl za sebou zavřít,

a řekla si, že se vykoupe v rybníčku na louce.

Sotva ptáček uviděl kachnu, slétl k ní dolů,

sedl si do trávy, zavrtěl hlavou a povídá:

„Řekni mi, co jsi to za ptáka, když neumíš létat!“

Kachna mu odpověděla:

„A co ty jsi za ptáka, když neumíš plavat?“

a vklouzla do vody.

Chvilku se ještě dohadovali,

kachna přitom plavala na rybníčku

a ptáček skákal kolem.

Vtom Pěťa zbystřil zrak.

Trávou se sem potichu kradla kočka.

Na sametových tlapkách se blížila k ptáčkovu

a v duchu si říkala: Ptáček se dohaduje s kachnou

a nevidí, neslyší. Teď ho dostanu!

„Pozor!“ vykřikl Pěťa

a ptáček frnk a uletěl na strom.

Kachna z vody

na kočku dopáleně zakáchala.

Kočka chodila kolem stromu a uvažovala:

stojí to vůbec za to lézt tak vysoko?

Než se tam dostanu, bude ptáček stejně pryč.

Vtom vyšel ven dědeček. Rozhněval se na Pěťu,

že chodí sám za branku. Je tu nebezpečně.

Co když z lesa vyjde vlk, co potom?

Pěťa jen mávl rukou a řekl, že on se vlka nebojí.

Ale dědeček odvedl Pěťu domů

a branku zamkl.

A opravdu. Je se Pěťa schoval,

Už vyšel z lesa velikánský vlk.

Kočka rychle vyšplhala na strom.
Kachna zakáchala a utíkala z rybníčku.
Ale vlk byl rychlejší.
Hop a skok a ještě skok...
Už ji chytil a spolkl.

A teď tu zbyla jen kočka na jedné větvi
a ptáček na druhé, co nejdál od kočky.
Vlk chodil kolem stromu a díval se na ně chtivýma očima.
Pěťa, jak tam stál za zamčenou brankou,
viděl všechno, co se venku děje. Ale nelekl se.

Utíkal domů, vzal tlustý provaz a vylezl na zídku.
Jedna větev stromu, kolem kterého obcházel vlk, dosahovala až k zídce.
Pěťa se za ni chytil a šikovně se vyhoupl
na strom.
Pak pošeptal ptáčkovi:
„Musíš slétnout dolů
a kroužit kolem vlkovy tlamy,
ale opatrně, ať tě nechytí.“

Ptáček létal a skoro se dotýkal křídly
vlkovy tlamy. Vlk po něm rozzlobeně chňapal
a skákal hned sem, hned tam.
Jak ho ten ptáček dráždil! Tak rád by ho chytil!
Jenomže ptáček se vlkovi nedal.
Zatím Pěťa udělal na provaze smyčku,
hodil – chytil vlka za ocas a zatáhl.
Vlk ucítil, že je chycen,
a začal divoce skákat, aby se vyvlékl ze smyčky.
Ale Pěťa zatím přivázal
druhý konec provazu ke stromu.
Čím divočeji vlk skákal,
tím více se mu smyčka na ocase utahovala.
V tu chvíli se u lesa objevili lovci.
Šli vlkovi po stopě a stříleli po něm.
Pěťa na ně zavolal ze stromu:
„už nemusíte střílet,
my s ptáčkem jsme vlka chytili.
Pomozte nám ho odvést do zoologické zahrady.“

A teď si představte ten slavnostní průvod:
vpředu jde Pěťa,
za ním vedou lovci vlka,
vzadu jde dědeček s kočkou.
Dědeček nespokojeně vrtí hlavou:
„Ale co kdyby byl Pěťa toho vlka nechytit, co potom?“

Nad průvodem poletuje ptáček a vesele štěbetá:

„Nejsme my dva s Pětou kabrňáci?
Podívejte, koho jsme to chytili?“
A co kachna? Kdybyste dobře poslouchali,
slyšeli byste, jak vlkovi káchá v břiše.
Protože vlk měl tak naspěch, že ji spolkl živou.

POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE:

BUDÍNSKÁ, Hana. *Hry pro šest smyslů: kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. 8. vyd. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2012. ISBN 978-80-7068-015-5.

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. 5., přehl. a dopl. vyd. (v Pantonu 3. vyd.). Praha: Panton, 1974.

EGGEBRECHT, Hans Heinrich. *Hudba a krásno*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Eseje (NLN). ISBN 80-7106-479-3.

MACHKOVÁ, Eva, ed. *Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0374-2.

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9.

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. V Praze: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-172-8.

MICHELS, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-238-3.

PALARČÍKOVÁ, Alena. *Tygr v oku, aneb, O tvorbě inscenace s dětmi a mládeží*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2001. ISBN 80-901660-5-9.

POLEDŇÁK, Ivan. *ABC hudební psychologie: stručný slovník*. Praha: Supraphon, 1984.

RACEK, Jan. *Ruská hudba: od nejstarších dob až po Velkou říjnovou revoluci*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1953.

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké školy. [online]. Praha: MŠMT, 2010. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: file:///C:/Users/ZUS_5/Downloads/PRM_RVPZUV_NAWEB.pdf.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2013. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.

SADIE, Stanley, ed. *The New Grove dictionary of music and musicians*. Repr. New York: Grove, 1995.

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy na 2. stupni základní školy: učebnice pro posluchače pedagog. fakult*. 2., část. upr. vyd. Praha: SPN, 1984.

ULRYCHOVÁ, Irina. *Drama a příběh: tvorba scénáře příběhového dramatu v dramatické výchově*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Katedra výchovné dramatiky DAMU, 2007. ISBN 978-80-7331-096-7.

ZENKL, Luděk. *ABC hudebních forem*. 4. vyd., (V Editio Bärenreiter Praha vyd. 1.). Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2006. ISBN 80-86385-33-7.

ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. 8. vyd., v Editio Bärenreiter Praha vyd. 2. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2003. ISBN 80-86385-21-3.

DISMAN, Miloslav. *Receptář dramatické výchovy*. Praha, 1982.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi: Zdeněk Šimanovský*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-339-0.

MACHKOVÁ, Eva, ed. *Projekty dramatické výchovy pro starší školní věk*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0504-3.

MARUŠÁK, Radek, Olga KRÁLOVÁ a Veronika RODRIGUEZOVÁ. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy: využití metod a technik*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4.